

1.01. Izvirni znanstveni članek

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK

UDK 347.236.2:27-789.25(497.4Stična)

Prejeto: 1. 10. 2015

Poskus rekonstrukcije »fonda« urbarjev in urbarialnih registrov samostana Stična in vprašanje njegove hrambe skozi čas

TADEJ TRNOVŠEK

višji kustos, univ. dipl. soc. kult. in prof. zgod.

Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 17, SI-1295 Ivančna Gorica

e-pošta: tadej.trnovsek@gmail.com

Izvleček

Pomen cistercijanskega samostana Stična, ustanovljenega 24. septembra 1136, je za slovensko zgodovino večplasten. Do ustanovitve ljubljanske škofije leta 1461/62 lahko Stično nesporno štejemo za središče verskega življenja na Kranjskem in verjetno še precej čez meje te dežele. V obdobju srednjega veka je Stična veljala za enega najpomembnejših kulturnih centrov na ozemlju današnje Slovenije. Tako verski kot tudi kulturni pomen pa sta imela osnovo na finančni zmogljivosti samega samostana. Tudi tu je stiška cisterca presegla okvir skromnega samostana, saj je veljala za precej premožno celo v evropskem merilu. Poleg različnih pogodb so urbarji eni od najpomembnejših virov za razumevanje gospodarske slike tega dolenjskega samostana. Prispevek poskuša na podlagi arhivskih virov in natančne študije ohranjenih urbarjev rekonstruirati manjkajoči del »fonda« stiških urbarjev in urbarialnih registrov.

Abstract

AN ATTEMPT TO RECONSTRUCT "THE COLLECTION" OF *URBARIA* AND *URBARIA-REGISTERS* OF THE STIČNA CISTERCIAN ABBEY AND THE ISSUE OF ITS PRESERVATION THROUGH TIME

The Stična Cistercian Abbey, founded on September 24, 1136, had a far-reaching and multilayered impact on the history of Slovenia. Up until the establishment of the Ljubljana Diocese in 1461/62, Stična Abbey had undisputedly been the centre of religious life in Carniola, its influence probably extending also beyond the border of the province. It was one of the most important medieval cultural centres in the territory of the present-day Slovenia, owing most of its religious and cultural significance to financial capacity of the monastery. In terms of finances, the Stična Abbey apparently managed to outgrow the framework of a modest monastery and was regarded as quite well-off compared to other European monasteries of the time. Apart from contracts, *urbaria* are one of the most important sources used to research and understand the economic situation in this Lower Carniolan monastery. Drawing from archival sources and from a detailed study of the *urbaria* preserved, the author attempts to reconstruct the missing part of the »collection« of the Stična Abbey's *urbaria* and *urbaria-registers*.

Ključne besede:

samostan Stična, urbarji, gospodarska zgodovina, Pavel Pucelj, turški napadi, hramba arhiva, usoda arhiva po ukinitvi samostana leta 1784

Key-words:

Stična Abbey, *urbaria*, economic history, Pavel Pucelj, Ottoman expansion, preservation of archives, archives after the dissolution of the monastery in 1784

Uvod

Gospodarska moč samostana Stična je v največji meri slonela na dohodkih od zemlje, ki so jo obdelovali podložniki samostanske posesti. Slednja se je skozi stoletja vztrajno večala, predvsem zaradi številnih darovnic oglejskih patriarhov, gospodov Višnjegorskih, Andeških, Spanheimov, Svibenskih, Ortenburških, Turjaških in drugih. S koncem 13. stoletja, ko število darovnic nekoliko poneha, samostan počasi začne z zaokroževanjem svoje posesti.¹ Oddaljene in zaradi tega težje upravljive posesti se menjajo za posesti bližje samostanu. Tako gospodarjenje se nadaljuje tudi v naslednjih stoletjih, tako da število vasi, v katerih je imel samostan svoje posesti, v celi samostanski zgodovini naraste na preko petsto.

S posestno sliko samostana Stična se je prvi ukvarjal stiški kronist Pavel Pucelj v delu *Idiographia*, ki je izšlo leta 1719.² Kronološki pregled zgodovine samostana nam poda številne podatke o stiški posesti do začetka 18. stoletja. Puclju sledita Franz Schumi z delom *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain I–II* (1882–1887)³ in Milko Kos z delom *Topografija starejše stiške posesti*. Metod Mikuž se je v svoji disertaciji *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije* oprl tudi na stiške urbarje. Za ta članek je zlasti dragocen njegov popis ohranjenih stiških urbarjev iz leta 1946, med katerimi jih kar nekaj danes na žalost pogrešamo.⁴ Precej podrobno se je tematiki posvetil stiški pater Jože Maver Grebenc v delu *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135*. Popisal je posestne listine v prvih stoletjih po ustanovitvi samostana in podrobneje še nekaj stiških urbarjev (1505, 1543, 1619 in 1643/49).⁵ Doslej najbolj obsežno delo o samostanski zgodovini je izšlo izpod peresa Jožeta Mlinariča *Stiška opatija 1136–1784*. Za urbar iz leta 1505 nam poda popis vasi in število podložniških enot.⁶ Podoben popis najdemo tudi za stiške posesti na Bajnofu (1643–1649) in srede 18. stoletja za gosposčini Klevevž, Čretež in Trebnje.⁷

Muzej krščanstva na Slovenskem v svoji zbirki hrani dva stiška urbarja (1572, 1575), ki sta bila povod za podrobnejšo analizo stanja stiških urbarjev, shranjenih v drugih ustanovah. Stiškemu opatu Janezu Novaku ter arhivarju mag. Francetu Baragu gre zahvala za možnost vpogleda v stiški arhiv. Tam smo našli 34 urbarjev v 28 zvezkih. Sklenjeno je bilo, da se zbirka stiških urbarjev, ki jih danes hrani Samostanski arhiv Stična (SAS), v celoti digitalizira, saj bodo s tem urbarji dobili možnost nadaljnega raziskovanja, predvsem pa bodo zavarovani na sekundarnem mediju. Z digitalizacijo obeh – v muzeju shranjenih urbarjev – sem kot kustos muzeja začel leta 2009. V naslednjem letu je sledila transkripcija omenjenih urbarjev. Poleg najstarejšega ohranjenega stiškega urbarja iz leta 1505, ki ga je delno v štiridesetih letih prejšnjega stoletja transkribiral p. Jože Maver Grebenc, sta to edina v celoti prepisana stiška urbarja. Delne transkripcije so bili do danes deležni še urbarji iz let 1558, 1574 in 1505.⁸ V začetku leta 2012 je bila digitalizacija urbarjev, shranjenih v samostanskem arhivu, končana. Vsi urbarji so bili popisani po načelih in elementih, opisanih v *Vodniku po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*.⁹ Poleg navedenih urbarjev hrani Arhiv

¹ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 141.

² Pucelj: *Idiographia Sive Rerum memorabilium Monasterij Sitticensis*, str. 2–541.

³ Schumi: *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain I–II*.

⁴ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

⁵ Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 101–120.

⁶ Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 288–297.

⁷ Ibidem, str. 298–301, 665–671, 675–675.

⁸ Kot rečeno je urbar iz leta 1505 le delno transkribiral p. Jože Grebenc. Celotna transkripcija bo predvidoma končana v letu 2016.

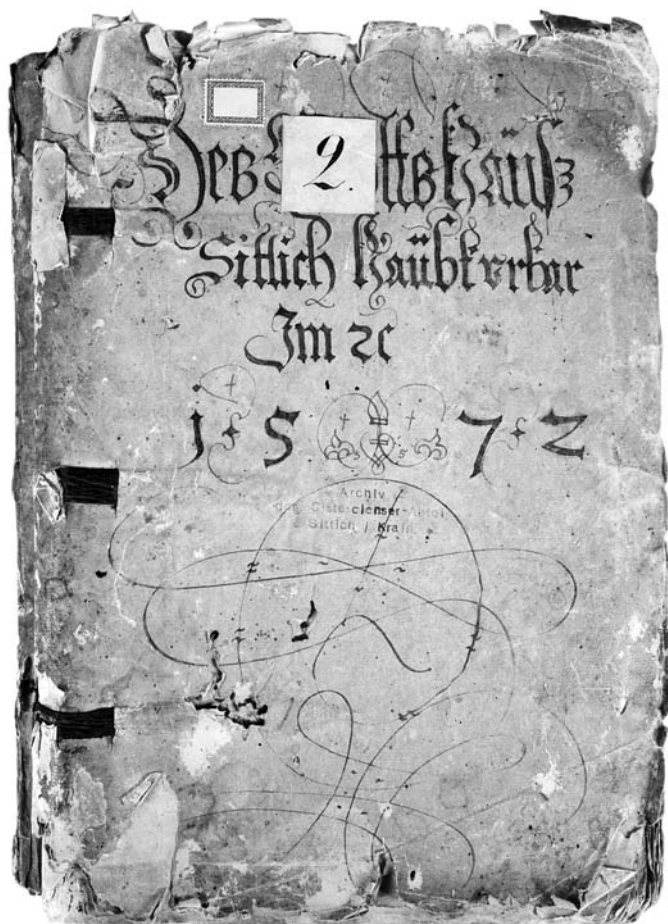
⁹ Juričič Čargo in Žnidaršič Golec: *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*, str. 12–14.

Republike Slovenije še devetnajst stiških urbarjev, tako da celotna zbirka urbarjev iz samostana Stična danes šteje 56 urbarjev.¹⁰ V omenjeni fond urbarjev so všeti vsi popisi samostanske posesti, katerih namen je pregled samostanskih prihodkov in dajatev podložnikov. Poleg glavnih urbarjev so to tudi urbarialni registri za tlako, žito, desetino, odvetščino, malo pravdo, vinograde ter nekateri drugi registri (npr. za gorsko pravdo). Izvzeti so nekateri zvezki, ki se posredno nanašajo na urbarje, vendar njihova vsebina ne podaja tipičnih urbarialnih podatkov. V to skupino sodijo *Der Zaichnis der Undterschidliehen Dörfen unnd hüeben* iz let 1628/38, *Urbars Extract*¹¹ iz leta 1687 in *Urbar Bratovščine sv. Janeza Krstnika v Brezi pri Trebnjem*¹² med letoma 1665 in 1777. Iz raziskave izpuščam tudi *Steuerregister*, ki se v samostanskem arhivu omenja za leti 1584/85.¹³ Po naslovu sodeč gre za register davkov, ki ga Metod Mikuž leta 1946 v svoji disertaciji omenja pri navajanju ohranjenih urbarjev samostana Stična.¹⁴ Register je izginil v drugi polovici 20. stoletja.

Večinoma so stiški urbarji dobro ohranjeni, le pet jih je v precej slabem stanju, tako da je rokovanje z njimi prepuščeno le arhivarjem. Najpogostejše poškodbe so nastale zaradi vlage ali insektov. Kar trinajst urbarjev, shranjenih v samostanskem arhivu, je brez platnic. Vzrok temu gre v veliki meri pripisati p. Mavru Grebencu, ki je leta 1942 preučeval arhivsko gradivo samostana. Za urbarje med letoma 1544 in 1634 so bile značilne pergamentne platnice iz starih samostanskih listin, ki jih je pater ločil od knjižnega bloka urbarjev in jih shranil v zbirko samostanskih listin. Osem stiških urbarjev ima take platnice, večinoma iz pergamentnih listin iz 14. stoletja. Vsi stiški urbarji so pisani v nemščini.

Po sledih izgubljenih urbarjev

»Fond« urbarjev in urbarialnih registrov samostana Stična je nekoč vseboval precej več kot 56 danes ohranjenih enot. Natančno preučevanje le-teh nam odkrije še številne druge, danes

Naslovna stran Glavnega urbarja samostana Stična za leto 1572 (MKS, evid. št.: S 68/SAS G2). Urbar hrani Muzej krščanstva na Slovenskem. Foto: Tadej Trnovšek.

¹⁰ Mednje štejem tudi Urbar gospodstva Klevevž iz 1693–1702, ki ga hrani ARS. Gospodstvo je z vso pripadajočo posestjo leta 1693 kupil stiški opat Anton Gallenfels. Ob tej priliki je samostan prejel na novo zapisan urbar.

¹¹ SAS, AS HLR 330/2.

¹² SAS, brez inventarne številke.

¹³ SAS F31, *Steuerregister*.

¹⁴ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

izgubljene urbarje. Številni urbarji za posamezne vasi ali podložnika vsebujejo namreč opombe, s katerimi se pisec sklicuje na zapise v starejših urbarjih, kjer je določena dajatev ali obveznost natančneje opisana. Dvanajst posredno omenjenih urbarjev ni bilo mogoče natančno datirati, ker opombe vsebujejo zgolj fizični opis posameznega urbarja, medtem ko lahko trinajst urbarjev natančno časovno opredelimo.

Kdaj natančno je stiški samostan dobil svoj prvi urbar, je za zdaj nemogoče ugotoviti. Gotovo so popisi samostanske posesti obstajali že v 12. stoletju, ko je samostan imel v lasti že precej obsežno ozemlje. Prve otipljive dokaze o obstoju stiških urbarjih najdemo šele dve stoletji zatem. Fizični opisi nekaterih urbarjev namreč nakazujejo, da bi jih lahko datirali tudi v 14. stoletje. Najstarejši, sicer izgubljeni urbar, ki ga lahko natančno datiramo, sega v leto 1434. Kot »Stari register naturalne rente« se omenja v treh mlajših urbarjih (1572: *altten Cassten Registter von 1534*,¹⁵ 1574: *Casten Register Anno 1434*,¹⁶ 1575: *altten Cassten Register von 1434*¹⁷). Pri vseh je omemba urbarja vezana na vas Zagradec (*Graz, Sagradiz*), kjer piše, da Martin Šega »hasnuje« dve hubi, kakor je to zapisano že v »Starem urbarju naturalne rente«. Naslednji urbar, ki ga je mogoče natančno datirati, je »Stari urbar za leto 1445«. Omenja se samo v urbarju iz leta 1505: *vno Antiquo Registro 1445*.¹⁸ Omemba je vezana na sedem opustelih hub v vasi Ilova Gora (*Lamperg*). V zvezi z isto vasjo sledi omemba »Urbarja za leto 1496« (1544: *Vrbar Register 1496*;¹⁹ 1572, 1574 in 1575: *Vrbar des 1496 Jares*²⁰). To je zadnji izgubljeni urbar, ki ga lahko natančno datiramo v 15. stoletje.

Sledi devet urbarjev, katerih datacija je neznana, vendar jih lahko zaradi omemb v urbarju iz leta 1505 umestimo vsaj v 15. stoletje. V tem najstarejšem ohranjenem stiskem urbarju dvakrat zasledimo omembo »Starega pitamičnega²¹ urbarja«. Za vas Čatež (*Tschates*) je za opustelo hubo zapisano, da se za njo plača, kakor je to navedeno v *alten pitanz register*.²² Za vas Gornji Križ pri Vrhovem (*Zwm Kreuz*) piše: »Nota: die Pitanz öd besezt dient [...] das zeygt ain alten pitanz register«.²³ Glede na opombo pri vasi Gornji Križ lahko izgubljen urbar datiramo po letu 1452, ker je samostan tega leta za 20 gulden wolgebe-
gen Ungarn und Ducaten kupil omenjeno kmetijo.²⁴ *Censum istum antiquum* in *altes langen Register* se prav tako omenjata le v urbarju iz leta 1505.²⁵ Drugega lahko povežemo s starimi urbarji, ki se omenjajo v nekaterih mlajših urbarjih

¹⁵ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 47v. Urbar sicer navaja letnico 1534, vendar je očitno, da gre za napako. V urbarju iz leta 1574, ki je nastal po predlogi urbarja iz 1572, je avtor pri prepisovanju prav tako najprej prepisal letnico 1534, vendar jo je pozneje popravil na 1434. Avtor urbarja iz leta 1575 napake ne ponovi več.

¹⁶ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 40v.

¹⁷ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 37v.

¹⁸ SI AS 781, [Urbur cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 14r.

¹⁹ SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544, fol. 24r.

²⁰ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 13r; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 13r; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 17r.

²¹ Izraz pitamični (*pietaneie, pietamiz, pietanz*) se pri ohranjenih urbarjih in urbarialnih registrih samostana Stična uporablja kot naslov enega od uradov, kjer so samostanski upravniki pobirali dajatve. Gre za urad, ki za razliko od vseh ostalih, ni teritorialno zaokroženo. Vanj so med drugim spadale nekatere vasi okoli Domžal, Mengša, Ljubljane, Moravč, Litije, Ivančne Gorice, Temenice, Dobrniča, Trebnjega in Stične.

Pitamični urad tako našteva vasi in posesti v njih, ki jih je samostan po mnenju Jožeta M. Grebenca dobil kot čiste darove iz pietete in zato brez protiobveze oz. protiuluge s strani samostana. V redovnih statutih nastopa *pitancia* kot nekaj zgodovinsko prevzetega in v samostanski ustroj vraščenega (Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 111–112).

²² SI AS 781, [Urbur cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 7v.

²³ SI AS 781, [Urbur cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 19v.

²⁴ Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 91.

²⁵ SI AS 781, [Urbur cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 14r.

(1544: *alltten Register*;²⁶ 1572: *altten Register*;²⁷ 1574: *alten Register*;²⁸ 1575: *allte Register*;²⁹ 1608–1615: *Alten Register*;³⁰ 1619: *alten Register*³¹). Pri vseh se omemba urbarja veže na dajatve v vasi Ilova Gora. *Registro censum* je omenjen pod vasjo Gradenc pri Žužemberku (*Gradeniz*).³² Register jurjevice se omenja v vasi Čatež (1505: *S. Georj censum*³³).

Zanimiva je označba izgubljenega urbarja, ki je najbolj podrobno fizično opisan in se v številnih mlajših urbarjih omenja kot »Stari črni pergamentni okovani glavni urbar« (1505: *Shwarz pergamen peschlagen register*;³⁴ 1544: *shwarzen pergamenen Register*;³⁵ 1558: *alten Pergamenen Vrbar*;³⁶ 1572: *altten Pergamennen Haubt Vrbarj*;³⁷ 1575: *alten Pergamennen Haubt Vrbarien*;³⁸ 1608–1615: *alten Pergameen Vrbario*³⁹). Glede na pisno podlago, ki se tukaj izrecno omenja kot pergamentna, bi lahko sklepali, da gre za enega starejših stiških urbarjev. Na to nakazuje tudi označba »okovan«, kar v tem primeru pomeni, da je bil verjetno zaščiten s kovinskimi ščitniki na platnicah. Taki urbarji so značilni za 14. in tudi še za 15. stoletje. Najdemo jih lahko tudi v Arhivu Republike Slovenije (ARS). Žal natančnejše datacije ne poznamo, vemo samo, da je glede na omembo v urbarju iz leta 1505 starejši od te letnice. Označba »črn« po mnenju Sektorja za konserviranje gradiva v ARS pomeni barvo domnevno usnjenih platnic in/ali hrbta urbarja. Vse omembe urbarja so vezane na vas Čatež (*Tschattes*), kjer je pripisana opomba, da je huba opustela in da se za koriščenje hube plačuje, kakor je to razvidno iz zgoraj opisanega urbarja. Podobno natančno opisan je tudi »Dolgi stari debeli papirnati urbar« (1505: *Langen alten diken papirum register*⁴⁰). Omemba je vezana na vas Razbore pri Čatežu (*Rasbor*), kjer pisec pravi, da se *Sweingelt* plačuje vsaki dve leti, kakor je to zapisano v tem starem papirnatem urbarju.

Naslednja omemba izgubljenega urbarja je vezana na dajatev opustele hube v vasi Kamni Potok ob Temenici (*Stainpach*), kjer se za zasedeno hubo plača tako kot v vasi Velika Loka ob Temenici (*Groß Laagkh*) in kot je to navedeno v »Velikem starem pergamentnem urbarju« (1505: *groß pergamen register*;⁴¹ 1558: *allt Pergamennen Vrbar*;⁴² 1572: *altte Pergamen Vrbarj*;⁴³ 1575: *altter Pergamen Vrbarien*⁴⁴). Isti urbar se omenja tudi pod vasjo Dolenja vas pri Cerknici (*Niederdorff*), kjer je starejši urbar sedmim hubam poleg denarja dodatno nalagal obvezo, da poravnajo tudi odvetščino v višini dva stara ovsa ter tri kokoši in petnajst jajc (1558: *alten Pergamenen Vrbar*;⁴⁵ 1572: *alttein Pergamenn Vrbarien*;⁴⁶ 1574: *alten Vrbarien*;⁴⁷ 1575: *alten Pergamen Vrbarien*⁴⁸). Glede na

²⁶ SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544, fol. 24v.

²⁷ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 13v.

²⁸ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 13v.

²⁹ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 17r.

³⁰ SAS G10, [Urbar samostana Stična za leta 1608–1615], fol. 23r.

³¹ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 16v.

³² SI AS 781, [Urbar cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 63r.

³³ SI AS 781, [Urbar cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 7v.

³⁴ SI AS 781, [Urbar cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 20v.

³⁵ SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544, fol. 32r.

³⁶ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 22r.

³⁷ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 28r.

³⁸ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 22v.

³⁹ SAS G10, [Urbar samostana Stična za leta 1608–1615], fol. 30r.

⁴⁰ SI AS 781, [Urbar cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 48v.

⁴¹ SI AS 781, [Urbar cistercijanskega samostana Stična 1505], fol. 19r.

⁴² SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 20r.

⁴³ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 23r.

⁴⁴ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 24v.

⁴⁵ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 13r.

⁴⁶ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 12v.

⁴⁷ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 12v.

⁴⁸ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 16v.

to, da se urbar omenja tudi v ohranjenemu urbarju iz leta 1505, ga gre umestiti vsaj v 15. stoletje, če ne celo v stoletje prej. Ali gre pri tem urbarju in pri »čr-nem« urbarju dejansko za isti urbar, je na tem mestu težko ugotoviti. Zaradi po-drobnejšega fizičnega opisa t. i. »črnega urbarja« oba urbarja obravnavam loče-no. Glede datacije obeh urbarjev nam je lahko nekoliko v pomoč podatek, da je leta 1397 Virida Visconti od samostana v dosmrtni najem dobila tako kmetijo v vasi Čatež – kot v vasi Kamni Potok.⁴⁹ Virida je umrla med letoma 1406 in 1409, nato je posest zopet prešla pod upravo samostana. Domnevamo lahko, da je bil v času Viridinega koriščenja stiških hub napisan kak danes izgubljen urbar, ki pa njenih hub takrat ni zajel. Po njeni smrti pa so se urbarji za omenjene hube sklicevali na starejši urbar, kjer so bile dajatve za te hube že napisane. Če bi ta hipoteza držala, bi zgoraj naveden urbar lahko umestili v začetek 15. stoletja.

Sledijo urbarji, ki jih najstarejši ohranjeni stiški urbar ne omenja in lah-ko zato njihova datacija sega tudi v 16. stoletje. Ker pa so izgubljeni urbarji opisani s pridevnikom pergamentni in stari, lahko sklepamo, da jih gre prav tako umestiti vsaj v 15. stoletje. Tak primer je »Stari pergamentni urbar«, torej brez pridevnika veliki. Pridevnik *allte* za ta urbar uporablja samo pisec urbarju iz 1575.⁵⁰ Tudi v tem primeru ohranjam omenjeni urbar in »Veliki stari per-gamentni urbar« ločeno, saj se pri vseh poznejših omembah pojavlja samo v določenih vaseh. Omemba urbarja se nahaja v vasi Polica (*Polliz*) in Goričane pri Polici (*Goriz*), kjer so v starejšem urbarju za tedaj opustele hube navedene dodatne bremenitve, ki jih drugače plačujejo podložniki. Glede opustelih hub se isti urbar omenja tudi v vaseh Bojanji vrh (*Woyannsparg*) in Podlipa pri Ajdov-cu (*Ljnnnden*) (1558: *Pergamenen Vrbars, Pergamenen Vrbares, Pergamen Vrbar, Pergamenen Vrbar*;⁵¹ 1572: *Pergammen Vrbares, Pergamenenn vrbars, Perga-menn Vrbar*;⁵² 1574: *Pergamen vrbar*;⁵³ 1575: *allte Pergamen Vrbar, Pergamen Vrbarj, Pergammen Vrbars, Pergamenen vrbar*;⁵⁴ 1619: *Pergamenen Vrbari, Per-gamenen Vrbario*⁵⁵). Za vas Podlipa pri Ajdovcu se omenjena tudi »Urbar natu-ralne rente« (1558: *Casten Vrbar*;⁵⁶ 1572 in 1575: *Cassten Vrbar*⁵⁷). Navedeno je, da tam pet hub služi v naradni renti po žužemberških merah, kar kaže »(Stari) pergamentni urbar«, medtem ko »Urbar naradne rente« dajatve meri po nji-hovih, stiških merah.⁵⁸

Zadnja urbarja, ki ju ne moremo natančno datirati, sta »Stari register naradne rente«, ki se omenja pod vasjo Železno (*Eysendorff*) (1558, 1572 in 1575: *alten Casten Register*⁵⁹) in »Stari urbar«, ki se omenja v vasi Pusti Javor (*Aichornn*) (1572: *altten vrbar*;⁶⁰ 1574 in 1575: *Allten Vrbarien*⁶¹).

»Urbar 1504« (1505: *Register 1504*⁶²) je prvi od urbarjev, ki ga lahko na-

⁴⁹ Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 81.

⁵⁰ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 24.

⁵¹ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 22r, fol. 43r, fol. 44r, fol. 152v.

⁵² SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 26v, 66v, 241v).

⁵³ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 39v, 136v.

⁵⁴ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 24, fol. 49v, fol. 165r.

⁵⁵ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 39r, fol. 144r.

⁵⁶ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 21r.

⁵⁷ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 26v in SAS G9, Glavni urbar samosta-na Stična za leto 1575, fol. 25v.

⁵⁸ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 25v: »*Ljnnnden funff huebn dienen auf denn Cassten Seyffenbergen maß Lauth des Pergammen Vrbars aber In Cassten vrbar werden Ir maß gemellden.*«

⁵⁹ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 9r; SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 9r; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 12r.

⁶⁰ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 184r.

⁶¹ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 104v, SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 125v.

⁶² SI AS 781, [Urbar cistercijskega samostana Stična 1505], fol. 7v.

tančno datiramo v 16. stoletje. Omenjen je v vasi Pristava pri Trebnjem (*Merhoff*), kjer je samostan imel dvorec. Pod opombo je zapisano: »*Nota: In der register 1504 findest wie der gld ist auf den hoff komen*«. Sledi »Urbar za leto 1511« (1523: *Registra de anno 1511*⁶³), ki se omenja v vasi Male Dole (*Dwelhribar*). »Urbar za leta 1516, 1517 in 1518« se omenja pod vasjo Male Dole (*Dull Hribar*) (1523: *Uexus de anno 1518 et de anno 1516*;⁶⁴ 1544: *Register 1517 vnd 18*;⁶⁵ 1558, 1572, 1574 in 1575: *Vrbar (des) 1516 vnd 1518 Jaren*;⁶⁶ 1608–1615: *Vrbar 1516: 1518 Jaren*;⁶⁷ 1619: *Vrbaren 1516 vnd 1518 Jahre*⁶⁸).

Nekoliko konfuzna je omemba urbarja za leto 1534. Kot *Vrbar des 1534 Jars* se omenja pod vasjo Ilova Gora (*Lamberg*) (1558, 1572, 1574, 1575).⁶⁹ Iz treh ostalih omemb (1544, 1608–1615 in 1619), pa lahko sklepamo, da je bila pri prepisovanju storjena napaka, ki so jo prepisali tudi pisci poznejših urbarjev iz let 1558, 1572, 1574 in 1575. Urbar samostana Stična za leto 1544 glede iste opombe govori o *Alltten Vrbar des 1535 Jars*.⁷⁰ Tu se torej pojavi letnica 1535 in ne 1534 kot v mlajših urbarjih. Prav tako je urbar opisan kot *alltten*, kar je v poznejših opisih izpuščeno. Oznaka nedvomno dokazuje, da gre za precej starejši urbar, ker bi bilo nenavadno, da bi pisec leta 1544 devet let starejši urbar označil kot »stari«. Iz prejšnjih primerov je namreč očitno, da se pridevnik navadno uporablja za opise urbarjev vsaj iz 15. stoletja (glej »Stari urbar naturalne rente za leto 1434«, »Stari pergamentni urbar«, »Črni stari okovani pergamentni urbar«, »Stari dolgi urbar«, »Stari pitamični urbar« in »Dolgi stari debeli papirnati urbar«). Da letnica urbarja ni pravilna, sta očitno ugotovila šele pisca dveh mlajših urbarjev (1608–1615 in 1619), ki sta v zvezi z isto opombo zapisala zgolj *Vrbario Anno*. Omembi ne sledi letnica (1534 oz. 1535), ampak je na tistem mestu zgolj podčrta, s katero si je pisec domnevno označil mesto, ki ga je želel pozneje preveriti in dopolniti, vendar je na to očitno pozabil.⁷¹ Domnevam, da urbar izvira vsaj iz 15. stoletja, zato ga pri kronološkem popisu stiških urbarjev umeščam v leto 1435.

»Urbar za leto 1553« se omenja v nekaj let mlajšemu urbarju iz leta 1558. Opomba pod vasjo Pristava pravi, da ko bo huba zasedena, se bo žito dajalo v isti količini kakor pri vaščanu Tomažu Naglu, kar lahko najdemo v *Urbar des 1553 Jars*.⁷² »Urbar za leto 1562« za podložnika Luko in njegovega sina Pavla Rusa v vasi Artiža vas (*Erwischendorff*) pravi, da sta hubo dobila v najem, kar je razvidno iz starejšega urbarja (1572, 1574 in 1575: *Vrbar des 1562 Jares*;⁷³ 1619: *Vrbario Anno 1562*⁷⁴). Sledita »Urbar za leto 1563« in »Urbar za leto 1564«, ki se omenjata v vasi Razbore (Raßwor). Tam velja za Jurija, strica Matevža Razborška, da je dajatev oproščen, kot je to razvidno iz *Vrbar von den 1563 vnd*

⁶³ SI AS 781, [Urbar Hribovskega urada in urada Temenica 1523], fol. 7r.

⁶⁴ SI AS 781, [Urbar Hribovskega urada in urada Temenica 1523], fol. 20v.

⁶⁵ SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544, fol. 71r.

⁶⁶ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 108v; SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 173r; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 97v; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 117v.

⁶⁷ SAS G10, [Urbar samostana Stična za leta 1608–1615], fol. 123v.

⁶⁸ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 102r.

⁶⁹ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 14v; SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 13v; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 13v; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 17r.

⁷⁰ SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544, fol. 24v.

⁷¹ SAS G10, [Urbar samostana Stična za leta 1608–1615], fol. 23r; SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 16v.

⁷² SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 23r.

⁷³ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 144r; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 81r; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 98r.

⁷⁴ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 85v.

1564 Jaren (1572, 1574, 1575).⁷⁵ Da gre za dva ločena urbarja, nam razkrije opomba o isti zadevi v urbarju za leta 1608–1615 in urbarju za leto 1619: »... in den Zwaÿen Vrbarien Anno in 1563 Jahr vnd in nechst fernach Volgenden 64 Jahr aufgerichtet ...«.⁷⁶

»Urbar za leto 1565« se omenja za dve hubi podložnika Simona *Proßing* v vasi Pusti Javor (*Aichorn, Achorn oder Jauor*), kjer piše, da služi po starem, kakor je to zapisano v *Vrbar (des) 1565 Jares* (1572, 1574, 1575, 1619).⁷⁷ V vasi Artmanja vas (*Hartmanndorff*) se omenja zadnji urbar, ki ga lahko natančno datiramo s pomočjo mlajših ohranjenih urbarjev. Omemba pravi, da mora podložnik Jurij Starič za drugo hubo plačati tako, kot to omenja že »Urbar za leto 1567« (1572: *Vrbar ins 67 Jares*,⁷⁸ 1574: *Syben vnnd sechzigsten Jars Vrbarien*,⁷⁹ 1575: *Sÿben vnd schzzisten Jars Vrbarian*⁸⁰).

V samostanski zbirki listin najdemo pod oznako P/12 sledi za še enim izgubljenim urbarjem. Urbar je nekoč imel pergamentne platnice, ki so bile ločene od danes izgubljenega knjižnega bloka. Gre za pergamentno listino iz 13./14. stoletja, na katerih je moč razbrati poznejši pripis naslova urbarja *Vrbarium Vndren[.] Walde vnd [..]niz*. Pater Maver Grebenc, ki je leta 1942 ločil platnice od ostalega urbarja, navaja, da je list služil kot ovitek »Urbarja Veliko laškega področja iz leta 1637–42«.⁸¹ Naslov urbarja, ki je zelo slabo berljiv, je pater napačno prevedel. Urbar se najverjetneje nanaša na enega od uradov samostana Stična, ki ga lahko imenujemo »Urad onstran gozda« (p. Grebenc ga imenuje urad »Pod hosto« oz. »Onstran gore«).⁸² Čeprav urbarji urad različno poimenujejo (1558: *Vnterm forst*,⁸³ 1584: *Nadlesi*,⁸⁴ in 1619: *Vnter dem Waldt*⁸⁵) pa gre vedno za isto področje – vasi okoli Velikih Lašč oz. Turjaka. Ker gre torej za Velikolaščansko pokrajino (in ne velikolaško področje), pri popisu izgubljenih urbarjev Grebenčevo poimenovanje »Urbar velikolaškega področja 1637–1642« popravljam v »Urbar Urada onstran gozda 1637–1642«. Ohranjam pa njegovo datacijo urbarja, ki jo je pripisal na pergamentno listino.⁸⁶ Metod Mikuž v svoji disertaciji prav tako omenja (le z letnico) verjetno ta isti urbar iz leta 1637.⁸⁷

⁷⁵ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 180r; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 101r; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 122v.

⁷⁶ SAS G10, [Urbar samostana Stična za leta 1608–1615], fol. 128v; SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 107v.

⁷⁷ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 184v; SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 104v; SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 124r; SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 110v.

⁷⁸ SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572, fol. 9v.

⁷⁹ SAS G3, Glavni urbar samostana Stična za leto 1574, fol. 9v.

⁸⁰ SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575, fol. 11r.

⁸¹ SAS, Zbirka listin, šk. 1, P/12. K listini je p. Maver Grebenc dodal popis pergamentne listine P/12 z dne 31. julija 1942. Imenovanje, povzeto po p. Grebencu, navaja tudi nekdanji stiški arhivar mag. France Baraga, ki pri popisu samostanskih listin pravi: »List je bil uporabljen za ovoj urbarja velikolaškega področja 1637–1642.« Popis arhivarja Barage hrani SAS v Zbirki listin.

⁸² Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 112.

⁸³ SAS F30, [Glavni urbar za leto 1558], fol. 14v.

⁸⁴ Grebenc: *Gospodarska ustanovitev Stične in njena dotacija leta 1135*, str. 112. Maver Grebenc na tem mestu omenja urbar: »... kakor piše urbar 1584 »Nadlesi«, kar je vsekakor mišljen Turjak s svojim zaledjem.« Ni znano iz katerega urbarja je pater pridobil omenjeni podatek. Tako za Stično kakor tudi za gospostvo Turjak urbar iz tega obdobja ne obstaja. Če je imel v mislih »Priročni urbar gospostva Turjak« za leto 1484, bi to pomenilo, da je Grebenc storil napako in namesto 1484 zapisal 1584. (Juričič Čargo in Žnidaršič Golec: *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*, str. 269.)

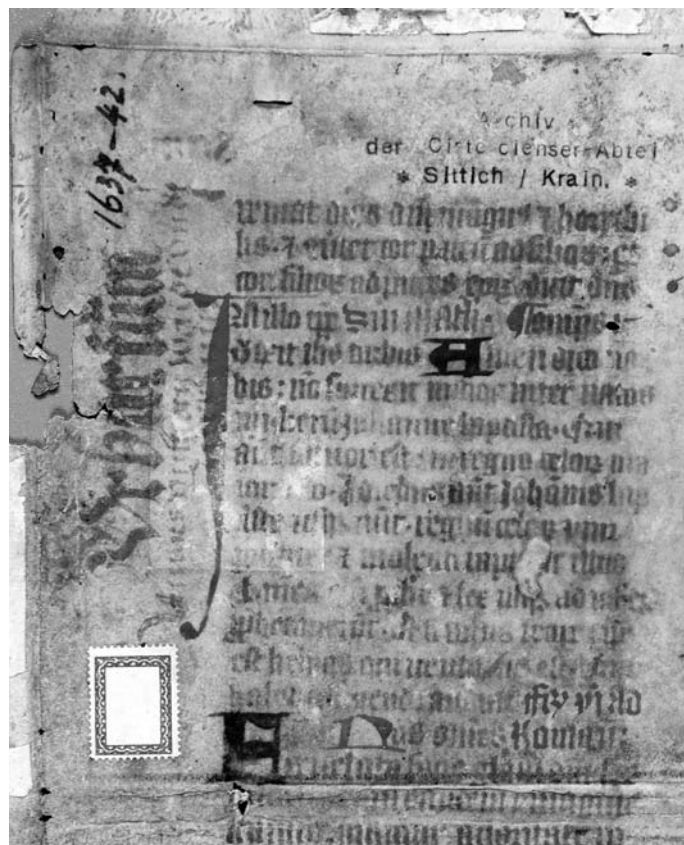
⁸⁵ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 168v.

⁸⁶ SAS, Zbirka listin, šk. 1, P/12.

⁸⁷ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

Podoben primer najdemo na strganem listu iz brevirja iz 13. stoletja, ki je danes shranjen v zbirki samostanskih listin pod oznako SAS P/9. Na listu je moč razbrati napis *St Peter zu Arch*.⁸⁸ Gre za izvleček urbarja za podružnično cerkev sv. Petra v Koritnici pri Raki, katere lastnik je bil nekoč samostan Stična. V samostanskem arhivu so ohranjene tudi platnice brez knjižnega bloka z napisom *Erbpacht Urbarium*. Glede na platnice lahko urbar datiramo v 17. oziroma 18. stoletje, ni pa mogoče ugotoviti ali gre za urbar ali urbarialni register zakupne dedne pravice.

Posebej v oči bodejo urbarji, ki so izginili v drugi polovici 20. stoletja. Nekaj od njih jih v svoji disertaciji navaja Metod Mikuž, ki omenja, da so v času njegovega raziskovanja (pred letom 1946) urbarji »ohranjeni in kronološko urejeni«.⁸⁹ Na podlagi njegovega seznama lahko poleg že prej omenjenih izgubljenih urbarjev (1584/85 in 1637–42) na seznam pogrešanih urbarjev dodamo še: urbarje iz let 1630, 1635, 1643, 1650, 1673, 1690, 1720, 1736, 1747, 1749, 1751, 1755, 1762, 1766, 1770, dva iz 1780, 1781 in Register⁹⁰ iz druge polovice 18. stoletja. Urbar za leto 1673 naj bi po Mikuževi navedbi hranil ARS, medtem ko naj bi bili vsi ostali v samostanskem arhivu v Stični. Na 77. strani Mikuževe disertacije se omenjata še dva urbarja, ki ju v seznamu avtor ni navedel. Gre za urbar iz leta 1702 in urbar iz leta 1789. Prvi se omenja pri popisu urada, ki je v urbarju za leto 1702 naveden kot *Eusserst Ambt*.⁹¹ Domnevamo lahko, da je prišlo do napake in da gre pri urbarju iz leta 1702 dejansko za urbar iz leta 1720. Ta se namreč skozi disertacijo pojavi večkrat, medtem ko se tisti iz 1702 pojavi samo v zgoraj navedenem primeru. Pri drugem urbarju (1789) lahko domnevamo, da ga je avtor pozabil umestiti na seznam ohranjenih urbarjev. Urbar se navaja pri navedbi zapisa vasi Zalisec pri Dobrniču, ki je v omenjenem urbarju zapisan kot *Salissetz*. Za enajst od zgoraj navedenih enaindvajsetih urbarjev smo lahko prepričani, da jih je Mikuž pred letom 1946 dejansko imel v rokah, saj iz njih v disertaciji navaja različne podatke.

Detajl s platnic urbarja med letoma 1637–42, narejene iz pergamentne listine iz 13./14. stoletja (SAS P/12). Listino hrani Samostanski arhiv Stična. Foto: Tadej Trnovšek.

⁸⁸ SAS, Zbirka listin, šk. 1, P/9. K opisu pergamentnega lista je p. Maver Grebenc dne 31. julija 1942 zabeležil, da gre za »urbar excerptum St Peter zu Arch ARE 95/26«. Iz tega je razvidno, da gre za izvleček urbarja. Opomba: *urbar excerptum* na pergamentnem listu danes ni mogoče prebrati.

⁸⁹ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

⁹⁰ Ibidem, str. 74. Mikuž navaja, da ima register, ki vsebuje popis posesti tik pred razpustom samostana, spredaj strganih nekaj strani, tako da manjka popis treh žup.

⁹¹ Ibidem, str. 77.

Usoda stiškega arhiva

Na podlagi bolj ali manj raziskane zgodovine samostana dobimo širši vpogled, kaj se je skozi stoletja dogajalo s stiškim arhivom. Osrednjega pomena pri raziskovanju njegove usode je poznavanje natančne lokacije hrambe dokumentov v samem samostanu. Urbarje in drugo upravno gradivo so hranili v poslopju med cerkvijo in samostanskim vhodom.⁹² Stavbo, ki jo danes poznamo pod imenom stara prelatura,⁹³ ima danes v upravi Muzej krščanstva na Slovenskem. Stara renesančna prelatura, ki zapira severno stran velikega vzhodnega dvorišča, je današnjo podobo dobivala med koncem 16. in začetkom 17. stoletja. Stiški kronist Pavel Pucelj (1669–1721) v svojem znamenitem delu *Idiographia* za leto 1606 navaja: »*Iacobus Abbas, nouiter erecta Abbatia tractuig oblongo, ubi Cancellaria et Cammerario sodie cernitur [...] cum erectione nova insursum Capella pariter et Archivij in cadem ...*«⁹⁴ Zapis govori o gradbenih podvigih opata Jakoba Reinprehta (1603–1626), ki je med drugim v novem podolgovatem traktu postavil pisarno advokata, urad komornika, kapelo in tudi arhiv. Domnevno lokacijo arhiva znotraj stare prelature lahko rekonstruiramo na podlagi inventarnih popisov, ki so jih v 17. in 18. stoletju pisali inventurni komisarji po smrti stiških predstojnikov.⁹⁵ Inventarni popis po smrti opata Janeza Anžlovarja (1628–1638) z 20. aprila 1638 nam še ne podaja natančne lokacije arhiva. V precej večjo pomoč so nam inventarni popisi iz let 1680, 1688 in 1734. Po smrti opata Maksimilijana Motoha (1661–1680) je nastal *Inuentarium deß Gottshauß Sittich* z dne 20. avgusta 1680.⁹⁶ Komisija našteva inventar posameznih sob v stari prelaturi po naslednjem zaporedju: prelatova soba, kamra pri prelatovi sobi, obokan prostor, opatova kapela in kamra nad velikimi samostanskimi vrati. Tudi naslednja dva inventarna popisa (1688 in 1734), ki sta nastala po smrti opata Ludvika Raumschüssla (1680–1687) in opata Aleksandra Engelshausa (1719–1734), nam navajata enako zaporedje prostorov. Pri vseh je obokan prostor (*gewölß, gewelb*) dodatno pojasnjen kot arhiv: »*In dem gewölß auß dißer Cammer so ainso das Archivium genandt wierdt*«. Tu se med hrambo pomembnih dokumentov omenjajo tudi *Vrbaria*.⁹⁷ Danes lahko z gotovostjo v drugem nadstropju stare prelature prepoznamo opatovo kapelo, ki s tremi visokimi, v gotski maniri oblikovanimi okni, precej izstopa od ostalih soban. Pred njo je manjša obokana soba, ki jo inventarni popisi imenujejo arhiv. Da je naša domneva pravilna, nam dokazuje inventarni popis iz leta 1734, ki v obokanem prostoru, imenovanem arhiv, poleg samostanskih listin in urbarjev omenja tudi zidno omaro/predalnik *eingemauerten Castl*, v kateri je bilo shranjeno dragoceeno srebrno posodje.⁹⁸ Zidne omare že dolgo ni več, ostala pa je lepo vidna kotna zidna niša, v kateri je ta omara verjetno stala.

⁹² Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 142.

⁹³ Glede označbe »stara prelatura« je danes še veliko odprtih vprašanj. Nejasna je namreč natančna razdelitev z danes povezanimi stavbami stare prelature, vzhodnega trakta ob potoku in nove prelature. V članku označujem za staro prelaturu stavbo, ki je do začetka 17. stoletja povezala nekdanjo »turško utrdbo« (Lovrencijeva utrdba oz. hospicij) na zahodnem delu velikega vzhodnega dvorišča in stavbe na severnem del današnjega vzhodnega trakta ob potoku (nekdanja kapela sv. Pavla in porta). Domnevam, da je na severnem delu, v času nastanka stare prelature, segal vzhodni trakt ob potoku nekaj metrov od kapele sv. Pavla. Vrzal med omenjenima stavbama je bila ob morebitnem napadu zaščitena z dvema strelnima linama na vzhodni strani turške utrdbe. Z označbo »nova prelatura« danes razumemo baročni trakt iz srede 18. stoletja na jugovzhodnem delu velikega vzhodnega dvorišča.

⁹⁴ Pucelj: *Idiographia*, str. 124.

⁹⁵ Mlinarič: Arhivi cistercijskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu, str. 279.

⁹⁶ SI AS 781, knjiga 6 in Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 619.

⁹⁷ SI AS 781, knjigi 6 in 8; SI AS 1, šk. 63; Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 620, 635 in 724.

⁹⁸ SI AS 1, šk. 63; Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 734.

Vsi zgoraj navedeni inventarni popisi (razen tistega iz leta 1638) omenjajo tudi sobo komornika.⁹⁹ Tu so bili shranjeni urbarji za vsakdanje potrebe, registri in obračuni dajatev podložnikov.¹⁰⁰ Popis iz leta 1680 to sobo imenuje *die Cammrerey*.¹⁰¹ Gre torej za isto sobo, ki jo Pavel Pucelj omenja med gradbenimi podvigi opata Jakoba Reinprechta leta 1606, ko je med drugim dal pozidati tudi Cammerario.¹⁰² Iz inventarnega popisa za leto 1734 je razvidno, da je pater komornik v svoji sobi imel *Ein Stöll mit verschideren Stiiftes Urbarien*, v sosednji manjši sobi pa *Büecher Kasten mit verschidenen Büecheren Stiiftes Registeren vnd Rächtingen*.¹⁰³ Podobno pravi tudi inventar iz leta 1688, ki v tej sobi omenja šiftno knjige (*Stiift bücher*), registre in obračune podložnikov.¹⁰⁴ Glede lociranja komornikovega urada lahko sklepamo na podoben način kot pri arhivu. Komisija v inventarnih popisih navaja naslednje zaporedje prostorov: tri sobe na hodniku, urad advokata, urad komornika, manjša kamra, kamra, v katero se pride skozi jedilnico, itn.¹⁰⁵ Obe sobi komornika z urbarji sta se torej nahajali v vzhodnem traktu ob potoku, torej v stavbi, ki se je od začetka 17. stoletja držala skupaj s staro prelato. Danes tem prostorom rečemo »dom duhovnih vaj«. Tu so zdaj urejene preproste sobane s posteljami, ki omogočajo prenočišče samostanskim obiskovalcem.

Če lahko po letu 1606 arhiv dokaj natančno lociramo, pa je njegova lokacija v srednjem veku za enkrat še nepojasnjena. Kakor je bilo ugotovljeno, je samostanski vzhodni trakt ob potoku, v katerem sta se nahajala tudi arhiv in urad komornika, svoje dokončno podobo dobival v obdobju od opata Lovrenca Zupana (1580–1600) pa do sredine 18. stoletja, ko je italijanski baročni arhitekt Candido Zulliani kot zadnji temeljito prezidal ta del samostanskih zgradb in mu vtisnil podobo, ki jo poznamo še danes.¹⁰⁶

Že v prvi gradbeni fazi, ki jo je v začetku 17. stoletja končal opat Jakob Reinprecht, so bile

Nekdanji samostanski arhiv z lepo vidno kotno nišo, kjer je domnevno stala omara z urbarji. Danes je prostor del stalne postavitve Zgodovina krščanstva na Slovenskem v Muzeju krščanstva na Slovenskem. Fotografija: Foto atelje Pavšič Zavadlav.

⁹⁹ Soba *Cämmererey* v inventarju iz leta 1688 Maver Grebenc v delu *Dokumentirana Stična* prevaja kot sobo finančne uprave, kjer stanuje pater upravnik.

¹⁰⁰ Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 622, 635, 735.

¹⁰¹ SI AS 781, knjiga 6 in Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 622.

¹⁰² Pucelj: *Idiographia*, str. 124.

¹⁰³ SI AS 1, šk. 63 in Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 735.

¹⁰⁴ SI AS 781, knjiga 8 in Grebenc: *Dokumentirana Stična*, str. 321.

¹⁰⁵ Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 621, 622.

¹⁰⁶ Prelovšek: *Ljubljanski baročni arhitekt Candido Zulliani in njegov čas*, str. 86.

pred tem ločene in samostojne zgradbe (vhodni stolp oz. porta, kapela sv. Pavla in Lovrencijeva utrdba) povezane v celoto. Kot navedeno je ob tem samostan dobil arhiv in nekaj drugih prostorov, ki jih lahko povezujemo s hrambo urbarjev. Arhitekturno podobo samostana Stična pred omenjeno pozidavo nam daje do sedaj spregledani inventar iz leta 1576.¹⁰⁷ Dokument je brez platnic, vendar ga lahko datiramo s pomočjo stiškega urbarja iz leta 1575, ki ga je pisala ista roka kakor omenjeni inventar. Proti koncu popisa je omenjen *Johann Abbe zu Sittich*, zato lahko sklepamo, da je inventar nastal po smrti stiškega opata Janeza Zeisla leta 1576. Inventar ne omenja urbarjev, lahko pa domnevamo, da so bili shranjeni med 164 ročno pisanimi knjigami v samostanski knjižnici (*Conuents Liberey*) ali pa med precej obsežnim knjižnim gradivom, ki ga je v svojih sobanah hranil opat. Nekaj knjižnih naslovov je v popisu mogoče zaslediti še v *Canzley* in v kamri pri šolskih prostorih.¹⁰⁸ Vsi prostori so bili v vzhodnem traktu ob potoku. Kot kaže, samostan pred letom 1606 ni imel arhiva v smislu namenske sobe, kjer bi na enem mestu hranili pomembne dokumente. Tako je bilo na primer v cistercijskem samostanu Rein na avstrijskem Štajerskem, ki je bil s stiškim samostanom vedno v tesni povezavi. Tam je že v času opata Wolfganga (1481–1515) samostan razpolagal z večjim arhivskim prostorom.¹⁰⁹ Reinski opat Jurij Freyseisen (1577–1605) je okoli leta 1600 v tamkajšnji prelaturi dal preurediti arhivski prostor, v katerem je bilo shranjeno gradivo že prek štiristo let.¹¹⁰

Turki v Stični

Med letoma 1471 in 1529 je bil premožni stiški samostan tarča nekaj turških napadov, med katerimi je za nas zanimiv zlasti junijski iz leta 1471. Po tedanjih poročilih sodeč je šlo za prvi in najbolj dokumentirani turški napad na samostan Stična. Istega meseca je v poročilu državnemu zboru, ki je tedaj zasedal v Regensburgu, navedeno, da je Stična utrpela ogromno škodo *ain gefurts kloster haist Stich ganz verwuest*.¹¹¹ O razsežnostih turškega razdejanja nam v Slavi vojvodine Kranjske poroča tudi Janez Vajkard Valvasor, ki navaja: »*Ta (opat Ulrik) je leta 1471 ob divjanju Turkov skupaj z nekaterimi ubežal. Ko so tedaj barbari izropali vse, kar se je nahajalo v samostanu, so povsod zanetili ogenj in do tal požgali celotno stavbo do temeljev.*«¹¹² Iz nekaterih ostalih sočasnih poročil prav tako izvemo, da so Turki takrat požgali ali poškodovali nekaj samostanskih stavb. Hude poškodbe sta utrpela cerkev sv. Katarine, kapela sv. Pavla pri vhodni porti, dvizni most, gospodarska poslopja idr.¹¹³ Epicenter turškega napada na stiški samostan poleti leta 1471 je bil torej neposredno v bližini severnega dela vzhodnega trakta ob potoku, ki je bil verjetno prav tako poškodovan v požaru. Zdi se, da je ob popolni odsotnosti poročil o usodi najstarejših stiških urbarjev najverjetnejša razlaga njihovega izginotja ta, da so bili uničeni ob tej turški katastrofi.

Različni viri v letih 1475, 1492, 1525, 1528 in 1529 navajajo nove turške napade na samostan.¹¹⁴ Poročilo stiškega konventa dunajski vladi iz leta 1725 sicer poroča o dveh turških opustošenjih, v katerih je bilo uničeno veliko

¹⁰⁷ SI AS 14, fasc. 82, inventarji.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Mlinarič: *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, str. 103.

¹¹⁰ Mlinarič: Arhivi cistercijskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu, str. 277.

¹¹¹ Mlinarič: *Stiška opatija 1136–1784*, str. 218 in 219.

¹¹² Valvasor: *Čast in slava Vojvodine Kranjske*, str. 700.

¹¹³ Grebenc: *Dokumentirana Stična*, str. 265.

¹¹⁴ Glede posameznih turških napadov na samostan Stična so podatki skopi in včasih tudi protislovni.

listin.¹¹⁵ Valvasor za leto 1529 omenja: »Ko je leta 1529 Sulejman, divji turški togotnež, zaman oblegal Dunaj in zatem del svojega vojaštva peljal nazaj čez Štajersko in Kranjsko, je nekaj teh barbarov na svojem povratku napadlo samostan. Ker pa so se jim v omenjeni utrdbi ali trdnjavi hrabro upirali, so se umaknili, potem ko so poprej izropali in upepelili samostan. In tako je bilo treba ponovno na novo sezidati zgradbo, spremenjeno v pepel, iz katerega se je še kadilo.«¹¹⁶

Kot ugotavlja že Jože Mlinarič, so samostani nasploh strogo ločevali dokumente, ki zadevajo duhovno plat ustanove (spiritualije), in dokumente, ki zadevajo samostansko gospodarstvo (temporalije).¹¹⁷ Da urbarji niso bili shranjeni skupaj z ostalim knjižničnim gradivom, pove tudi podatek, da znameniti stiški rokopisi iz časa romanike ob turških pustošenjih niso utrpeli večje škode in da so se mnogi od njih ohranili do danes. Rokopisi so bili skrbno varovani v varnih prostorih križnega hodnika, ki mu v napadu leta 1471 sicer prav tako ni bilo prizanešeno. Samostanska obednica je bila namreč kar dvajset let po napadu še vedno tako poškodovana, da je bila za menihe neuporabna.¹¹⁸ Prav gotovo so skrbno hranili tudi urbarje in ostalo upravno gradivo, ker so z njimi pogosto morali dokazovati svojo posest in pravice. Po (ne)ohranjenosti arhivskega gradiva lahko sklepamo, da je bila tudi v srednjem veku razpršenost različnih vrst dokumentov po samostanskih prostorih podobna, kakor je to mogoče zaslediti v inventarnih popisih iz 17. in 18. stoletja. Urbarji in drugi podobni dokumenti, ki jih je komornik vsakodnevno uporabljal za tekoče posle, so izginili skupaj s turškim pustošenjem, medtem ko so se starejše pergamentne listine, ki jih je navadno v svojem prostoru hranil opat, ohranile.

Popise gradiva upravne narave v samostanu dobimo ponovno tik preden je samostan leta 1784 doživel nov udarec. V obsežnem delu *Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes* iz leta 1786 je objavljen tudi seznam dvainpetdesetih listin, ki jih hrani samostanski arhiv v Stični. Seznam je nastal leta 1751, za njegovo verodostojnost pa je jamčil sam stiški opat Viljem Kovačič (*suque fide Abbatis Wilhelmi 1751*).¹¹⁹ Kdo je bil v tem času samostanski arhivar, izvemo v V. zvezku istega dela. Pod naslovom *Erzpriesteren und Zisterzienserabten des Stiftes Sittih*¹²⁰ sta natančno opisani lokacija in zgodovina samostana z vsemi dotedanjimi opati. Pod opombo k naslovu je zabeleženo, da je odlično in temeljito poročilo (na žalost brez omembe urbarjev) poslal samostanski arhivar, tajnik in stiški prof. Ignacij Fabijani.¹²¹

Arhiv po razpustitvi samostana

Novo poglavje v zgodovini stiškega arhiva je odprl dvorni dekret z dne 6. oktober 1784, ki je določil razpust samostana Stična. Vsa samostanska posest je takrat postala del verskega sklada v državni upravi, ta pa je nekdanje samostansko imetje preoblikovala v Državno gospostvo Stična.¹²² Mlajše omembe arhivskega gradiva so povezane ravno s tem dogodkom, ki je bistveno posegel tudi v nadaljnjo usodo arhiva. Knjižnica in arhiv sta bila takrat natančno katalogizirana. Komisija je v poročilu, ki ga je poslala vladi na Dunaj, hvalila bogat stiški

¹¹⁵ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 144.

¹¹⁶ Valvasor: *Čast in slava Vojvodine Kranjske*, str. 700 in 701.

¹¹⁷ Mlinarič: *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, str. 103.

¹¹⁸ Grebenc: *Dokumentirana Stična*, str. 265.

¹¹⁹ Fidler: *Wendt von Wendtenthal, Adam: Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes*, str. 312.

¹²⁰ Ibidem, str. 117–133.

¹²¹ Ibidem, str. 117.

¹²² Pazelt: *Ponovna naselitev stiške opatije*, str. 65.

arhiv, ki da vsebuje številne redke in za zgodovino ter diplomatiko pomembne dokumente.¹²³ Oktobra 1784 je ob razpustitvi stiškega samostana nastal tudi popis arhivalij za tekočo rabo. V tem inventarju so poleg različnih desetinskih registrov in računskega gradiva vpisani tudi urbarji od leta 1628 dalje.¹²⁴ To gradivo je torej zaradi vodenja novonastalega državnega gospostva Stična ostalo v samostanskih prostorih.¹²⁵ Preostali del arhiva z urbarji, nastalimi pred letom 1628, pa je po razpustitvi samostana prevzela Kmetijska družba v Ljubljani in ga poleti 1785 prepeljala v prostore stanovskega arhiva v deželno hišo v Ljubljani. Ko je bilo državno posestvo Stična leta 1788 prepuščeno ljubljanskemu škofu, so mu izročili tudi arhiv, ki je bil tedaj v pisarni stiškega gospostva.¹²⁶ Iz popisa z dne 26. april 1788¹²⁷ je razvidno, da se je takrat v Stični poleg številnih pogodb in registrov nahajalo precej urbarialnega gradiva, ki ga danes ni več mogoče izslediti (npr. urbarji različnih okrožij iz let 1721, 1756, 1757, 1770–84, 1771–92, 1774–84, 1779, 1785 idr.). Stiški arhiv je bil, kot kaže, ponovno v Stični že leto prej (1787), ko je bila ukinjena Kmetijska družba.¹²⁸ Naslednji pregled arhivskih dokumentov najdemo v seznamu Jakoba Brezovca, bivšega zakupnika gospostva verskega sklada Stična z dne 31. maj 1808.¹²⁹

Sledilo je daljše obdobje, v katerem se za usodo arhiva skoraj sedemdeset let ni nihče posebej zanimal. Naslednji, ki so pregledali del gradiva, so bili August Dimitz, Franz Schumi in Wladimir Milkowicz, vendar so ga vsi označili kot gradivo manjše vrednosti.¹³⁰ Vprašanje je, ali so prej omenjeni imeli vpogled v celoten arhiv, ki je bil že v tem času razdeljen in shranjen vsaj v dveh samostanskih prostorih. V kakšnih pogojih se je v tem času hranilo dragoceno gradivo, izvemo šele iz nekaterih drugih sočasnih poročil s konca 19. stoletja, ki nam kažejo žalostno podobo stiških arhivalij. Prvi, ki je po dolgem času sestavil seznam arhivalij in urbarjev v Stični, je bil Alfonz Müllner septembra 1889. Takrat je stiški samostan še vedno hranil devet urbarjev, od katerih so trije danes pogrešani: »Urbar za Globodol iz 18. stoletja«, »Glavni urbar inkorporiranih župnij za leto 1622« in »Urbar urada Dolenja vas za leto 1737«.¹³¹ Leta 1881 je Ministrstvo za poljedelstvo zadolžilo Direkcijo domen in gozdov v Gorici, da izroči stare listine samostana Stična v Deželni muzej.¹³² Ostalemu delu arhivskega gradiva so se z dovoljenjem Direkcije v Deželnem muzeju posvetili osem let pozneje, ko sta v Stično prispela Jurij Wallner in Anton Kaspret.¹³³ Poročilo o stanju stiškega arhiva je leta 1890 objavil Wallner pod naslovom *Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich*. Avtor nam stanje celotnega arhiva lepo opiše že na začetku: »... das Sitticher Archiv ist nach der Klosteraufhebung verloren gegangen, d. h. durch unglückliche Verhältnisse zersplittert, bruchstückweise verkauft oder an verschiedene Archive abgegeben; einiges besitzt das Rudolfinum, anderes ist verschollen und verloren.«¹³⁴ Konec 19. stoletja imamo torej opravka z razdrobljenim, delno razprodanim, delno propadlim in delno izgubljenim arhivom. Za

¹²³ Wolf: *Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich*, str. 146.

¹²⁴ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 145 in Mlinarič: Arhivi cistercijanskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu, str. 290.

¹²⁵ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 145.

¹²⁶ Ibidem, str. 146.

¹²⁷ SI AS 14, fasc. 82, spis 20777.

¹²⁸ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 147.

¹²⁹ Ibidem, str. 149.

¹³⁰ Wallner: *Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich*, str. 214, Mlinarič: Arhivi cistercijanskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu, str. 291 in Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 149.

¹³¹ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 150.

¹³² Ibidem, str. 148.

¹³³ Mlinarič: Arhivi cistercijanskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu, str. 289.

¹³⁴ Wallner: *Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich*, str. 214.

urbarje navaja, da so bili med najdenimi dokumenti najbolj številčno zastopani. Doda, da gre le za mlajše urbarje iz 17. in 18. stoletja za različna posestna okrožja nekdanjega samostana Stična (*von Feld, Tiefenthal, Temenitz, Niederdorf* itd.). Natančno je datiran zgolj eden od njih: *Haupturbar von 1662*, za katerega je navedeno, da nam daje najbolj celostno podobo nekdanje samostanske posesti skupaj s posestjo vseh inkorporiranih župnij.¹³⁵ Gre za *Haupt Vrbarium deren dem Styffts Sittich incorporirten pfarren und dero Gülten*, ki ga danes hrani ARS v fondu SI AS 781. Na žalost je poročilo o količini stiških urbarjev precej bolj skop od sočasnega poročila iz cistercijskega samostana Kostanjevica na Dolenjskem (*Landstrass*), ki ga Wallner opisuje nekaj strani pred tem in kjer z letnico loči ter našteje preko šestdeset kostanjeviških urbarjev.¹³⁶ Poročilo pa je precej bolj natančno pri opisu prostora, kjer se je tedaj nahajal ostanek nekdanjega obsežnega arhivskega gradiva samostana Stična. Avtor navaja, da sta s Kaspretom našla arhivske dokumente v prelaturi¹³⁷ (*Prälatur*) in v tako imenovani stari pisarni (*sogenannten alten Kanzlei*).¹³⁸ Mišljena je verjetno pisarna (kancelija) advokata, ki se s tem nazivom omenja že v inventarnih popisih 17. in 18. stoletja. Urad, ki se je nahajal v prvem nadstropju vzhodnega trakta ob potoku, je bil v neposredni bližini pisarne komornika, kjer so pred razpustom hranili večino urbarjev. Ti prostori so bili zadnjih večjih sprememb deležni pred letom 1750, v stškem obdobju italijanskega arhitekta Candida Zullianija, ki je v neposredni bližini sezidal večje stopnišče ob novem vhodu na samostansko dvorišče.¹³⁹ Ali sta prej omenjena urada pri tem posegu utrpela spremembe, ni znano. Kljub temu lahko sklepamo, da sta bili nekdanji pisarni stiškega advokata in komornika tam, kjer sta bila pred ponovno naselitvijo menihov v Stično (1898) hranilnica in poštni urad.¹⁴⁰ Kje natančno je bil takrat arhiv v novi prelaturi, lahko ugotovimo iz članka *Von Sittich nach Landstrass* p. Gregorja Müllerja, ki je leta 1895 zapisal, da so bile okenske odprtine nekdanje slavnostne dvorane obite z deskami in da je v njej propadal skupaj zmetan star samostanski arhiv.¹⁴¹ Tudi Wallner poroča, da ta prostor arhivalijam, ki so bile zložene v kupih (*zu einem grossen Haufen aufgeschichteten Papiere*), ni nudil potrebne zaščite.¹⁴² Okna so bila v okvari in pomanjkljivo zabita z deskami, tako da so vlaga, vročina in mraz desetletja uničevali občutljivo gradivo. Iz Müllerjevega poročila je razvidno, da so bile arhivalije shranjene v nekdanji slavnostni dvorani, ki jo danes imenujemo Opatova kapela. Wallner ta prostor najprej imenuje *Prälatur* in pozneje še *alten Prälatensaale*. Da gre nedvomno pri obeh za isto dvorano, je razvidno tudi iz Wallnerjevga opisa oken v tem veličastnem poslopju: »... *die hohen Glasfenster des einstigen Prachtbaues*.¹⁴³ Navaja, da je prostor okrašen s štukaturami in da so vhodna vrata lepo umetniško izrezljana. Vse od naštetega je še danes ohranjeno v rokokojski Opatovi kapeli.

Za Wallnerja je posebno nevarnost arhivu predstavljala tudi nova namembnost te stavbe, ki je ob njegovem obisku prebivalcem služila kot *Rumpelkammer und Trocknen der Wäsche* oziroma *Wäschetrocken kammer*.¹⁴⁴ Po raz-

¹³⁵ Ibidem, str. 215.

¹³⁶ Ibidem, str. 209.

¹³⁷ Iz poznejšega opisa prostorov, kjer so hranili arhivsko gradivo, je razvidno, da pisec govori o novi prelaturi. Za razliko od stare prelature, ki je bila dokončana leta 1606, je bila nova baročna prelatura na jugovzhodnem delu velikega vzhodnega dvorišča zgrajena sredi 18. stoletja. Stavba zaključuje južni del vzhodnega trakta ob potoku in poveže današnjo Opatovo kapelo, ki je prav tako nastala v tistem času.

¹³⁸ Ibidem, str. 214.

¹³⁹ Prelovšek: *Ljubljanski baročni arhitekt Candido Zulliani in njegov čas*, str. 86.

¹⁴⁰ Pazelt: *Ponovna naselitev stiške opatije*, str. 74.

¹⁴¹ Ibidem, str. 67.

¹⁴² Wallner: *Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich*, str. 214.

¹⁴³ Ibidem, str. 214.

¹⁴⁴ Ibidem, str. 214.

Črnobela razglednica samostana Stična iz leta 1919 (inv. št.: 5061). Spodaj desno je prikazana Opatova kapela, kjer so le nekaj desetletij pred izdajo razglednice hranili velik del arhivskega gradiva. Razglednico hrani Muzej krščanstva na Slovenskem.

pustu samostana leta 1784 so se namreč v prostore samostana z leti naselili številni uradi: okrajno sodišče Stična, davčni urad, gozdarski urad, poštni urad, stiški župnijski urad, hranilnica itd. Z njimi pa so prišle tudi družine uradnikov in uslužbencev, ki so zasedle preostale dele obeh prelatur in križnega hodnika.¹⁴⁵ Hišni prebivalci, ki so torej med drugim v opatovi kapeli sušili perilo, so imeli popolnoma neomejen dostop do tam hranjenega arhivskega gradiva in so ga lahko po avtorjevem mnenju po mili volji odnašali.¹⁴⁶ Za mlajše dokumente, ki so jih potrebovali za tekoče poslovanje Državnega gospostva Stična, je bilo precej bolje poskrbljeno v »stari pisarni«.¹⁴⁷

Devet let po tem, ko so bile iz Stične v Deželni muzej v Ljubljano pripepljene starejše samostanske listine, so avgusta leta 1890 tja prenesli še ostale arhivalije. Wallner in Kaspret sta arhivalije, od katerih so poleg urbarjev ostali le papirji iz 19. stoletja, kopije listin, dekreti, korespondence opatov, druga pisma iz 17. stoletja, sodni in procesni akti, povezala v 36 fasciklov in jih spravila v muzej.¹⁴⁸

Stiški arhiv je v muzeju ostal neurejen. Na žalost nam podatek o 36 fasciklih ne poda niti okvirne slike o številu stiških urbarjev, ki so bili konec 19. stoletja shranjeni v Deželnem muzeju v Ljubljani. Prav tako ni bilo mogoče ugotoviti, kdaj natančno je bilo omenjeno gradivo predstavljeno iz muzeja v Arhiv Republike Slovenije, kjer ga je leta 1956 začela urejati arhivistka Ema Umek.

Ko so se cistercijani leta 1898 znova naselili v Stični, so od arhivskega gradiva prevzeli tisti del, ki ni bil že pred tem prenesen v Deželni muzej in arhiv

¹⁴⁵ Pazelt: *Ponovna naselitev stiške opatije*, str. 67.

¹⁴⁶ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 149.

¹⁴⁷ Wallner: *Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich*, str. 214.

¹⁴⁸ Mikuž: *Vrsta stiških opatov. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

uprave verskega sklada za gospodstvo Stična.¹⁴⁹ Med tem gradivom so tudi urbarji in spisi, ki se nanašajo na samostansko posest od srede 16. stoletja naprej. Po mnenju Eme Umek je stiški samostanski arhiv leta 1974 hranil ok. 1,5 tm arhivskega gradiva.¹⁵⁰ Ocenjuje se, da je danes ohranjena le slaba četrтина tega gradiva.¹⁵¹

Zaključek

Zaradi nepoznavanja celotnega fonda stiških urbarjev lahko o deležu njegove ohranjenosti zgolj ugibamo. Od urbarjev, ki jih poznamo po naslovu ali po letu nastanka, je danes ohranjenih 35,5% urbarjev. Če lahko izginotje vseh stiških srednjeveških urbarjev še nekako razložimo, pa v oči bode predvsem izginotje cele vrste urbarjev iz 16. in 17. stoletja, ki so izginili v ne tako daljni preteklosti. Velika težava stiških urbarjev in urbarialnih registrov je ta, da so bili več kot stoletje po razpustu samostana večinoma prepuščeni samemu sebi. V neprimernih prostorih in na dosegu rok takratnih prebivalcev samostana je marsikateri urbar verjetno končal na ognju ali pa je bil uporabljen za druge neprimerne namene. Tudi, ko so menihi leta 1898 ponovno naselili samostan, se zdi, da jih niso uspeli takoj ustrezno zaščiti in shraniti, tako da ne bi bilo presenetljivo, če bi našli strgane liste urbarjev nalepljene na hrbtno stran kake samostanske omare. Nove raziskave stiških urbarjev bodo v prihodnje nedvomno postregle še s kakšnim pozabljenim urbarjem, do takrat pa nam ostaja dejstvo, da danes Samostanski arhiv Stična hrani 34, Arhiv Republike Slovenije 20 in Muzej krščanstva na Slovenskem 2 stiška urbarja.

Kronološki seznam stiških urbarjev in urbarialnih registrov

datacija	naslov v prevodu / stanje ali signatura
?	Stari črni pergamentni okovani glavni urbar / izgubljen
?	Veliki stari pergamentni urbar / izgubljen
?	Stari pergamentni urbar / izgubljen
?	Stari pitamični urbar / izgubljen
?	Stari dolgi urbar / izgubljen
?	Stari urbar / izgubljen
?	Stari urbar / izgubljen
?	Dolgi stari debeli papirnati urbar / izgubljen
?	Urbar naturalne rente ¹⁵² / izgubljen
?	Stari urbar naturalne rente / izgubljen
?	<i>Registro censum</i> / izgubljen
?	Register jurjevice / izgubljen
?	Izvleček urbarja za podružnično cerkev sv. Petra v Koritnici pri Raki / izgubljen
1434	Stari register naturalne rente / izgubljen
1435 (?)	Stari urbar za leto 1435 / izgubljen
1445	Stari urbar / izgubljen
1496	Urbar za leto 1496 / izgubljen
1504	Register za leto 1504 / izgubljen
1505	[Urbar cistercijanskega samostana Stična] / SI AS 781

¹⁴⁹ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 153.

¹⁵⁰ Ibidem, str. 153.

¹⁵¹ <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/zbirke/zbiratelj.php?id=85> (9.9.2015).

¹⁵² *Cassten Vrbar* prevajam kot Urbar naturalne rente. Gre za urbar, kjer podložniki niso plačevali v denarju, ampak v pridelkih.

1516, 1518	Urbar za leto 1516 in 1518 / <i>izgubljen</i>
1523	[Urbar Hribovskega urada in urada Temenica cistercijanskega samostana Stična] / SI AS 781
1544	Urbar samostana Stična za leto 1544 / SAS G1 in SAS P/4 ¹⁵³
1544	Urbar cistercijanskega samostana Stična za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SI AS 781
1544–1572	[Urbar stiškega samostana 1544–1572] / <i>izgubljen</i>
1553	Urbar za leto 1553 / <i>izgubljen</i>
1558	[Glavni urbar za leto 1558] / SAS F30
1562	Urbar za leto 1562 / <i>izgubljen</i>
1563	Urbar za leto 1563 / <i>izgubljen</i>
1564	Urbar za leto 1564 / <i>izgubljen</i>
1565	Urbar za leto 1565 / <i>izgubljen</i>
1567	Urbar za leto 1567 / <i>izgubljen</i>
1572	Glavni urbar samostana Stična za leto 1572 / MKS, evid. št.: S68 (SAS G2) ¹⁵⁴
1574	Glavni urbar samostana Stična za leto 1574 / SAS G3 in SAS P/3 ¹⁵⁵
1575	Glavni urbar samostana Stična za leto 1575 / MKS, evid. št.: S67 (SAS G9) ¹⁵⁶ in SAS P/14 ¹⁵⁷
1594	Urbar cistercijanskega samostana Stična za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SI AS 781
1596	Urbar cistercijanskega samostana Stična za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SI AS 1074
1598	[Urbar urada Temenica] / <i>izgubljen</i>
1603 ¹⁵⁸	[Urbar urada Temenica] / SAS D68
1607	[Urbar stiškega samostana] / <i>izgubljen</i>
1608–1615	Urbar samostana Stična za leta 1608–1615 / SAS G10
1610	Urbar cistercijanskega samostana Stična za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SI AS 781
1619	Glavni urbar samostana Stična za leto 1619 / SAS G5 in SAS P/15 ¹⁵⁹
1619	Urbar urada Onstran hoste za leto 1619 / SAS G5 ¹⁶⁰
1619	Urbar za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SAS G5 ¹⁶¹
1624–1630	Urbar samostana za leta 1624–1630 / SAS G8
1624–1630	Tlačni register med letoma 1624 in 1629 / SAS G8 in SAS P/11 ¹⁶²
1628–1638	Glavni urbar gospodstva Stična / SAS G8

¹⁵³ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/4. Na hrbtni strani listine je napis: »*Urbar Register des / Gotthaus Sittich / 1544*«.

¹⁵⁴ Prvotna signatura v SAS.

¹⁵⁵ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/4. Na hrbtni strani listine je napis: »*Gotthauß Sittich / Haupt Vrbari aufs / 1574 / No 1*«.

¹⁵⁶ I. q.

¹⁵⁷ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/14.

¹⁵⁸ Datacija ni jasna. Znotraj urbarja se omenjata še letnici 1602 in 1607.

¹⁵⁹ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/15. P. Maver Grebenc pri popisu pergamentnega ovoja pravi: »Lista sta služila Haupt Urbarju 1619 za ovoj.« Popis listine je z dne 31. 7. 1942.

¹⁶⁰ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 168v. Urbar je vezan skupaj z Glavnim urbarjem samostana Stična za leto 1619. Naslov se v izvorniku glasi: *Urbarium des Ambts Vnter dem Waldt so von denen heren Patribus Societatis Jesu im 1619 Jahr abgelediget worden*.

¹⁶¹ SAS G5, Glavni urbar samostana Stična za leto 1619, fol. 223v. Urbar je vezan skupaj z Glavnim urbarjem samostana Stična za leto 1619. Naslov se v izvorniku glasi: *Urbarium des Ambts Bodendorff in ober Steuer gelegen*.

¹⁶² P. Maver Grebenc na popisu originalnega pergamentnega lista P/11 iz 14. stoletja navaja: »List je bil vezan med ovoj prednje strani Urbarja Robath register l. 1624–1630...« Popis listine je z dne 31. 7. 1942.

- 1630 [Urbar]¹⁶³ / izgubljen
 1630–1641 [Urbar cistercijskega samostana Stična za urad Temenica] / SI AS 781
 1634–1642 Žitni register za leta 1634–1642 / SAS G7b
 1634–1641 Urbar male pravde za leta 1634–1637 in 1638–1641 / SAS G7a in SAS P/13¹⁶⁴
 1635 [Urbar]¹⁶⁵ / izgubljen
 1637–1642 [Urbar Urada onstran gozda 1637–1642] / izgubljen; SAS P/12¹⁶⁶
 1639 Urbar za okrožje sv. Peter v Dobu pri Šentvidu pri Stični za leto 1639 / SAS AS AIA 98/26
 1643 [Urbar]¹⁶⁷ / izgubljen
 1650 [Urbar]¹⁶⁸ / izgubljen
 1653 Urbar urada Temenica¹⁶⁹ / izgubljen
 1653–1660 Register desetine od prirastka živali župnije Šentvid pri Stični 1653–1660 / SAS F32
 1653–1676 Urbar Hribovskega urada cistercijskega samostana Stična / SI AS 781
 1653–1676 Urbar Hišnega urada cistercijskega samostana Stična / SI AS 781
 1662 [Glavni urbar gospodstva Stična]¹⁷⁰ / izgubljen
 1662 Glavni urbar župnij in njihovih imenj, inkorporiranih cistercijskemu samostanu Stična / SI AS 781
 1673 [Urbar]¹⁷¹ / izgubljen
 1677 [Urbar urada Globodol]¹⁷² / izgubljen
 1677–1720 Urbar Malega urada *Naiger*¹⁷³ za leta 1677–1720 / izgubljen
 1677–1720 Urbar urada *Eiserst*¹⁷⁴ za leta 1677–1720 / izgubljen
 1677–1720 Urbar Temeniškega urada (*Reiner*)¹⁷⁵ za leta 1677–1720 / izgubljen
 1677–1721 Urbar Hišnega urada cistercijskega samostana Stična / SI AS 781
 1677–1722 Urbar Zunanjega urada cistercijskega samostana Stična / SI AS 781
 1677–1722 Urbar Velikega poljskega urada cistercijskega samostana Stična / SI AS 781
 1677–1722 Urbar cistercijskega samostana Stična za urad Temenica / SI AS 781
 1687 Izvleček iz urbarja / SAS AS HLR 330/2
 1690 [Register desetine od prirastka živali 1690]¹⁷⁶ / izgubljen
 1693–1702 Urbar gospodstva Klevevž / SI AS 1074

¹⁶³ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁶⁴ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/13.

¹⁶⁵ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁶⁶ Pergamentne platnice urbarja so shranjene v zbirki samostanskih listin s signaturo SAS P/12.

¹⁶⁷ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁶⁸ Ibidem, str. 11.

¹⁶⁹ SI AS 14, fasc. 82, spis 20777. Omenja se *Handbuch von den Temenitzamt de Anno 1653*.

¹⁷⁰ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 146.

¹⁷¹ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁷² Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 150.

¹⁷³ Mali urad se je v 16. stoletju poimenoval po uradniku Gregorju *Naýgerju*. Ime urada se je ohranilo še v sredino 17. stoletja.

¹⁷⁴ Eisert je verjetno ime uradnika, ki je bil odgovoren za urad okoli Dobrniča in Trebnjega. Urad se vseskozi imenuje po različnih uradnikih.

¹⁷⁵ Temeniški urad se v nekaterih urbarjih imenuje po uradniku. Konec 16. stoletja je bil to *Renckho*, s čimer bi lahko pojasnili imenovanje urada *Reiner*.

¹⁷⁶ Ibidem, str. 11 in Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 150.

1696–1700	Urbar cistercijanskega samostana Stična za vas Vrhovo / SI AS 781
po letu 1697	Rektificirani urbar prihodkov za inkorporirano gospostvo Čretež / <i>izgubljen</i>
17. stoletje	Izveleček urbarja za urad Bodendorf na Zgornjem Štajerskem / SI AS 781
17. stoletje	[Urbar hribovskega urada] / SI AS 781
1701–1724	Register desetine od prirastka živali in čebeljih panjev za leto 1701 / SAS F25
1708–1737	[Registri kraškega urada] ¹⁷⁷ / <i>izgubljeni</i>
1710	Register dajatev v Bajnofu za leto 1710 / SAS AS AAG 379/12
1720	[Urbar] ¹⁷⁸ / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar velikega Hribovskega urada za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar velikega urada za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar malega urada <i>Naiger</i> za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar urada Temenica za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar urada <i>Eiserst</i> za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar Hišnega urada za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1721	Urbar urada <i>Reiner</i> (Temenica) za leto 1721 / <i>izgubljen</i>
1723	[Registri tlake za leto 1723] ¹⁷⁹ / <i>izgubljeni</i>
1722–1729	[Urbar hribovskega urada] / SI AS 781
1733	Novi urbar za dohodke gospostva Čretež in graščine Bajnof za leto 1733 / <i>izgubljen</i>
1736	[Urbar] ¹⁸⁰ / <i>izgubljen</i>
1737	[Urbar urada Dolenja vas 1737] ¹⁸¹ / <i>izgubljen</i>
1747	[Urbar] ¹⁸² / <i>izgubljen</i>
1749	[Urbar] ¹⁸³ / <i>izgubljen</i>
1751–1785	[Registri tlake za leta 1751–1785] ¹⁸⁴ / <i>izgubljeni</i>
1752–1787	[Registri desetine od snopov, vreč in prirastka živali 1752–1787] ¹⁸⁵ / <i>izgubljeni</i>
1755	[Urbar] ¹⁸⁶ / <i>izgubljen</i>
1756	[Urbar samostana Stična, pridruženih imenj in župnij za leto 1756] ¹⁸⁷ / <i>izgubljen</i>
1756	[Rektificirani register Stični pridruženih župnij 1756] ¹⁸⁸ / <i>izgubljen</i>
1756	Register gornine za goro sv. Jurij in dohodkov od vinogradov na Dolenjskem / <i>izgubljen</i>
1756–1774	[Register male pravde 1756–1774] ¹⁸⁹ / <i>izgubljen</i>
1757	Urbar Kraškega urada za leto 1757 št. 1 / <i>izgubljen</i>
1757	Urbar Kraškega urada za leto 1757 št. 2 / <i>izgubljen</i>
1757	Urbar Hribovskega urada za leto 1757 / <i>izgubljen</i>

¹⁷⁷ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 147.

¹⁷⁸ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁷⁹ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 147. Omenja se 14 registrov tlake za leto 1723 in 1751–1788!

¹⁸⁰ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁸¹ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 150.

¹⁸² Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁸³ Ibidem, str. 11.

¹⁸⁴ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 147.

¹⁸⁵ Ibidem, str. 147. V popisu iz leta 1788 se omenja en predal registrov! Prav tako je omenjen en predal registrov gornine in vinske desetine.

¹⁸⁶ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁸⁷ Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 146.

¹⁸⁸ Ibidem, str. 146.

¹⁸⁹ Ibidem, str. 147.

- 1757 Urbar Malega urada *Naiger* za leto 1757 / izgubljen
 1757 Urbar (Velikega) polskega urada za leto 1757 / izgubljen
 1757 Urbar urada *Temenica* za leto 1757 / izgubljen
 1757 Urbar urada *Eiserst* za leto 1757 / izgubljen
 1757 Urbar Hišnega urada za leto 1757 / izgubljen
 1757 Urbar urada *Reiner* za leto 1757 / izgubljen
 1758–1773 [Register odvetščine] / SAS F26
 1762 [Urbar]¹⁹⁰ / izgubljen
 1766 [Urbar]¹⁹¹ / izgubljen
 1769–1780 Register gornine za goro sv. Jurija za leta od 1769 do 1780 / SAS F27
 1770–1784 [Register vrečne desetine za leta 1770–1784]¹⁹² / izgubljen
 1771–1792 [Register male pravde za leta 1771–1792]¹⁹³ / izgubljen
 1773–1783 [Urbar stiškega samostana] / izgubljen
 1773–1796 Register kaščnega žita in polagaja za urade *Gebürg*, *Eiserst* in *Ne- uger* za 1773–1796 / SAS G6
 1773–1796(?) Register kaščnega žita in polagaja za urade *Feld*, *Jeuienitz*, *Reiner* in Hišni urad / izgubljen
 1774–1784 [Register jurjevice za leta 1774–1784]¹⁹⁴ / izgubljen
 1774–1788 Register odvetščine za posest Svibno v letih 1774–1784 / SAS F26
 1778 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež / SAS G4
 1778–1783 [Urbar za gospostvo Čretež]¹⁹⁵ / izgubljen
 1779 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež za leto 1779 / izgubljen
 1779 Urbar za »*Isenhausishe*« za leto 1779 / izgubljen
 1780 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež za leto 1780 / izgubljen
 1781 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež za leto 1781 / izgubljen
 1782 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež za leto 1782 / izgubljen
 1783 Izvleček iz urbarja za gospostvo Čretež za leto 1783 / izgubljen
 1783 [Register desetine za leto 1783]¹⁹⁶ / izgubljen
 1784–1792 [Register dajatev od vinogradov] / SAS F27
 1786–1788 Register tlake za leta 1786–1788 / izgubljen
 1787 Novi register zakupne dedne pravice za leto 1787 / izgubljen
 1787 Register vinske desetine in gornine za Trško goro 1787 / SAS F28
 1789–1808 Knjiga urbarskih zaostankov 1789–1808 / SAS G11
 1792 Register desetine od prediva za vas Stična / SAS F29
 1792 Register gornine za goro sv. Jurija¹⁹⁷ za leto 1792 / izgubljen
 1794 Register gornine za goro sv. Jurija za leto 1794 / izgubljen
 1794 [Urbar prihodka od vinogradnikov] / SAS F27
 18. stoletje [Register dajatev od vinogradov] / SI AS
 18. stoletje (?) Urbar za *Standberg* v graščini Bajnof št. 1 / izgubljen
 18. stoletje (?) Urbar za *Standberg* v graščini Bajnof št. 2 / izgubljen
 18. stoletje (?) Urbar za vas Šentjurij graščine Bajnof št. 1 / izgubljen
 18. stoletje (?) Urbar za vas Šentjurij graščine Bajnof št. 2 / izgubljen

¹⁹⁰ Mikuž: *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, str. 11.

¹⁹¹ Ibidem, str. 11.

¹⁹² Umek: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*, str. 146.

¹⁹³ Ibidem, str. 147.

¹⁹⁴ Ibidem, str. 146.

¹⁹⁵ Ibidem, str. 147.

¹⁹⁶ Ibidem, str. 147. Omenja se »desetinski register 1783«.

¹⁹⁷ Neznana lokacija.

18. stoletje (?) Register gornine za Primskovo, Razbore in *Wahsinna*¹⁹⁸ / *izgubljen*
18. stoletje (?) Rektificirani urbar dohodkov graščine Bajnof in gospodstva Čretež s pripadajočimi župnijami / *izgubljen*
18. stoletje (?) Rektificirani kalkulacijski urbar dohodkov za samostan Stično, graščino Bajnof, gospodstvo Čretež in pripadajoče župnije / *izgubljen*
18. stoletje (?) [Rektificirani urbar samostana Stična] / *izgubljen*
18. stoletje (?) Register zakupne dedne pravice / SAS G14 – *izgubljen*
- 1800–1804 [Urbar državnega gospodstva Stična] / SAS G14
- 1802 [Urbar državnega gospodstva Stična] / SAS G11
- 1808–(1901) [Urbar državnega gospodstva Stična] / SAS G11
- 1814–1817 Urbar urada *Neuger* / SAS G12
- 1818–1833 Register zakupa gozdov / SAS G15
- 1818–1833 Register zakupne dedne pravice / SAS
- 1823–1833 [Urbar državnega gospodstva Stična] / *izgubljen*

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 63, Inventar z dne 25. julija 1734.
- SI AS 14, Gubernij v Ljubljani, fasc. 82, inventarji, Inventar iz leta 1576; spis 20777, Zapisnik o predaji arhiva z dne 26. april 1788.
- SI AS 781, Cistercijski samostan in državno gospodstvo Stična, Urbar cistercijskega samostana Stična iz leta 1505; Urbar Hribovskega urada in urada Temenica 1523; knjiga 5, Inventar z dne 20. april 1638; knjiga 6, *Inuventarium des gotthaus Sittich*, 20. avgust 1680; knjiga 8, Inventar z dne 16. februar 1688; fasc. 3, Prepis inventarja z dne 16. februar 1688.

SAS – Samostanski arhiv Stična

- SAS G1, Urbar samostana Stična za leto 1544.
- SAS F30, Glavni urbar za leto 1558.
- SAS G3, Glavni urbar samostana Stična iz leta 1574.
- SAS G5, Glavni urbar za leto 1619.
- SAS, šk. 1, P/3 (Pergamentna listina iz 1403); P/4 (Pergamentna listina iz 1459); P/9 (Pergamentni list brevirja iz 13. stoletja); P/11 (Pergamentni list misala iz 14. stoletja); P/12 (Pergamentni list lekcionarja iz 13./14. stoletja); P/13 (Pergamentni list psalterja iz 13./14. stoletja); P/14 (Pergamentni listi misala iz 14./15. stoletja); P/15 (Pergamentni list misala iz 14./15. stoletja).

NMS – Narodni muzej Slovenije

- Spis št. 94 (Dopis Karla Dežmana z dne 11. januarja 1882).
- Spis št. 24 (Dopis Deželnega muzeja z dne 19. maja 1888).
- Spis št. 76 (Spis iz leta 1890).
- Spis št. 90 (Spis iz leta 1890).

MKS – Muzej krščanstva na Slovenskem

- evid. št. S68 / SAS G2, Glavni urbar samostana Stična za leto 1572.
- evid. št. S67 / SAS G9, Glavni urbar samostana Stična za leto 1575.

¹⁹⁸ Neznana lokacija.

INTERNET

Memoria Scripta Sloveniae: Knjižnica Cistercijske opatije Stična. Narodna in univerzitetna knjižnica. Dostopno na: <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/zbirke/zbiratelj.php?id=85> (9.9.2015).

LITERATURA

Benkovic, Joseph: *Analecta aus der Geschichte der Klöster Sittich und Landstrass*. V: *Cistercienser Chronik* (1897), št. 9, str. 74–79.

Benkovic, Joseph: Beiträge zur Geschichte Sittichs. V: *Cistercienser Chronik* (1894), št. 6, str. 353–355.

Blaznik, Pavle: Zemljiška gospodstva v območju freisinške dolenske posesti. V: *Razprave IV/6* (1958). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Fidler, Andreas, Wendt von Wendenthal, Joseph in Adam, Jakob: *Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes*. Wien, 1786.

Grebenc, Jože Maver: Dokumentirana Stična. Zgodovinska osvetlitev samostanskih stavb. V: *Meddobje* (1984), št. XIX, str. 225–321.

Grebenc, Jože Maver: *Gospodarska ustanovitve Stične in njena dotacija leta 1135*. Stična: Cistercijski samostan, 1973.

Juričič Čargo, Danijela in Žnidaršič Golec, Lilijana: *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2005.

Kos, Milko: *Topografija starejše stiške posesti*. Ljubljana: Jugoslovanski Tisk, 1937.

Mikuž, Metod: *Topografija stiške zemlje: doneski k zgodovini stiške opatije*. Ljubljana: [s.n.], 1946.

Mikuž, Metod: *Vrsta stiških opatov. Doneski k zgodovini stiške opatije*. Ljubljana: [M. Mikuž], 1941.

Milkowicz, Wladimir: *Die Klöster in Krain: Studien zur österreichischen Monasteriologie*. Wien, [in Commission bei] F. Tempsky, 1889.

Mlinarič, Jože: Arhivi cistercijskih samostanov in njihova usoda s poudarkom na stiškem in kostanjeviškem samostanu. V: *Arhivi* 34 (2011), št. 2, str. 275–294.

Mlinarič, Jože: Arhiv samostana Rein, zakladnica gradiva za slovensko zgodovino. V: *Arhivi* 30 (2007), št. 2, str. 105–120.

Mlinarič, Jože: *Kostanjeviška opatija 1234–1786*. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac, 1987.

Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995.

Müller, Gregor: Von Sittich nach Landstrass. V: *Cistercienser Chronik* (1895), št. 7, str. 15–20, 44–50.

Pazelt, Hubert: Ponovna naselitev stiške opatije. V: *Stična ob jubilejih 1098–1898–1998*. Stična: Cistercijska opatija, 1998.

Prelovšek, Damjan: Ljubljanski baročni arhitekt Candido Zulliani in njegov čas. V: *Razprave. [Razred 1], Razred za filološke in literarne vede*, 15 (ur. Emilijan Cevc), Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1986.

Pucelj, Pavel: *Idiographia*. Stična, 1719.

Schumi, Franz: *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain I–II*. Laibach: der Herausgeber, 1882–1887.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: DZS, 1994.

Umek, Ema: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*. Ljubljana: Arhiv Slovenije, 1974.

Valvasor, Janez Vajkard: *Čast in slava Vojvodine Kranjske: II.del*. Ljubljana: Zavod Dežela Kranjska, 2010.

Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije III. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1999.

Wallner, Julius: Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sittich. V: *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* (1890), Dritter Jahrgang, str. 207–215.

Wolf, Adam: *Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich: 1782–1790: ein Beitrag zur Geschichte Kaiser Joseph's II.* Wien: W. Braumüller, 1871.

Zadnikar, Marijan: *Samostan Stična in njegove znamenitosti*. Ljubljana: Družina, 2001.

ZUSAMMENFASSUNG

VERSUCH EINER REKONSTRUKTION DES BESTANDES AN URBARIEN UND URBARIALEN REGISTERN DES KLOSTERS STIČNA UND DIE FRAGE SEINER VERWAHRUNG DURCH DIE ZEIT

Der Beitrag versucht die Frage zu beantworten, was im Lauf der Jahrhunderte mit dem urbarialen Material des Klosters Stična (Sittich) geschehen ist. Heute sind 56 Urbarien und urbariale Register erhalten, die sich auf den Besitz des Klosters beziehen. Schon das älteste Urbarium aus dem Jahr 1505 deutet darauf hin, dass es viel mehr Urbarien gegeben haben muss. Im Hinblick auf die einzelnen Abgaben der Hörigen bezieht sich dieses Urbarium, das im Archiv der Republik Slowenien verwahrt wird, auf ältere, heute verloren gegangene Urbarien: *alten pitanz register, graß pergamen register, schwarz pergamen peslagen register, Langen diken papirum register, registro censum, S. Georj censum, vno antiquo Registro, censum istum antiquum, altes langes Register und Register 1504*. Alle außer dem letzten können nicht datiert werden, jedoch ist im Hinblick auf die Erwähnungen aus dem Jahr 1505 zu vermuten, dass sie zumindest im 15. Jahrhundert entstanden sind. Die Adjektive wie beschlagen, pergamenten und alt weisen darauf hin, dass die genannten Urbarien auch aus dem 14. Jahrhundert stammen könnten. Die jüngeren erhaltenen Urbarien (1544, 1558, 1572, 1574, 1575, 1619) sind hinsichtlich der Datierungen der verloren gegangenen Urbarien in der Regel genauer. Mit ihrer Hilfe können zur Liste der verloren gegangenen Urbarien noch jene aus den Jahren 1434, 1435, 1445, 1496, 1516, 1518, 1553, 1563, 1564, 1565 und 1567 hinzugezählt werden. Während zahlreiche mittelalterliche Urbarien vermutlich in der Zeit der Türkeneinfälle vernichtet wurden, ist das Verschwinden zahlreicher Urbarien des Klosters Sittich aus dem 16. und 17. Jahrhundert schwerer zu erklären. Ein großer Teil dieser Urbarien ging nach der Auflösung des Klosters im Jahr 1784 verloren. Die Urbarien und das Archivmaterial waren mehr als ein Jahrhundert meist sich selbst überlassen. Unter ungeeigneten Aufbewahrungsbedingungen und den damaligen Bewohnern der Klosterräume zugänglich, ist dieses Material allmählich, aber beständig verfallen. Noch weniger verständlich ist das Verschwinden einiger Urbarien, die noch in den Inventarverzeichnissen aus der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts auftreten. Es ist mehr als offenkundig, dass die neuen Verwalter das diesbezügliche Material nach der Auflösung des Klosters nicht benötigten und es sie eher belastete als nicht. Erst mit der Wiederherstellung des Klosterlebens in Stična und mit der Verwahrung einiger Urbarien im Archiv der Republik Slowenien und im Museum des Christentums in Slowenien erhielten die Urbarien Aufbewahrungsbedingungen, welche sich ein derartiges Material auch verdient. In Zukunft sind so neue Untersuchungen zu erwarten, die zur Liste der verloren gegangenen (und möglicherweise auch der wiederentdeckten) Urbarien von Stična neue Urbarien und urbariale Register hinzufügen werden.